

MÅNADSBREV OM MAT OG LANDBRUK I VERDA

Nummer 4 2026. Utgitt av Internasjonalt utval i NBS, redigert av Ilona Drivdal, ilonadrivdal@yahoo.no

I desse breva finn lesaren internasjonalt materiale om mattilgangen i verda, frå FAO, La Via Campesina, Friends of the Earth og andre kjelder. Me skriv om aktuelle saker, nye analysar og bakgrunnsartiklar. Brevet blir sendt elektronisk til dei som melder interesse, bruk adressa over. Brev kan også lastast ned frå NBS sine heimesider. Redaktør er Ilona Drivdal

Har du som les, stoff du meiner bør inn i brevet eller andre tilbakemeldingar, så skriv – eller kontakt oss i Internasjonalt utval, adresseliste på side 4 i dette brevet.

NORSK MATVAREBEREDSKAP PÅ DEN INTERNASJONALE SMÅBRUKARDAGEN

NBS-WEBINAR

Internasjonalt utvalg markerte denne dagen med tema matvareberedskap, med Stein Brubæk, leder av utvaget, som møteleder. Lise Saga presenterte NBS nye beredskapsplan, som er et innspill til statsbudsjettet.

Yngve Rekdal, forsker ved Nibio, presenterte utmarksbeite som en betydelig ressurs for økt sjølforsyning. Han belyste hvordan endret beiting påvirker vegetasjon, biologisk mangfold og opplevelsesverdien av kulturlandskapet. Det er viktig å opprettholde skjøtsel av utmark. Den raske gjengroinga er den største trusselen mot tradisjonell beitebruk, men også bygging av vindmøller og hyttefelt er utfordringer. Beitebruk kan bidra til matberedskap, men samtidig må forbrukerne må endre spisevaner.

Heidi Høgset presenterte en EU-rapport som dokumenterer beitingens betydning for bevaring av biologisk mangfold og som karbonlagring. Her må man tenke helhetlig, også med henblikk på FNs bærekraftsmål, hvor beitebruk bidrar til biologisk mangfold og utryddelse av sult i verden.

En oppsummering av rapporten finnes i månedsbrevet fra februar. Rekdals presentasjon legges ut på NBS hjemmesider.

30 ÅR MED KAMP FOR LANDBRUKET

Fra pressemelding fra La Via Campesina

Verdens småbrukerdag 17. april markerer 30-årsjubileet for massakren i Eldorado do Carajás i Brasil i 1996. La Via Campesina fortsetter kampen for jordbruksreformer, matsuverenitet og rettighetene til bønder og lokalsamfunn over hele verden. De fordømmer vold, landran og virkningen av imperialismen, nykolonialisme og frihandelsavtaler som tar

fra folk deres territorier og livsgrunnlag.

I denne sammenhengen oppfordret ECVC til global solidaritet og mobilisering 17. april, med henstilling om kollektiv handling for å motstå urettferdighet, styrke samhold og arbeide for strukturelle endringer i internasjonal og nasjonal politikk som påvirker land, matsystemer og lokalsamfunn.

Dagen markeres verden over som en global oppfordring til handling for bønders rettigheter og matsuverenitet.

«SVINEVALET» I DANMARK

VALGET ER NEMT !!!

JEG STEMMER PÅ:

- bedre dyrevelfærd
- stop for svinefabrikker
- omlægning af landbruget

– Færre svin, mere natur, stod det på ein av parolane. *Svinevalg, tag stilling*, på ein annan, *Svinevalg eller kaos* på ein tredje, *Look your bacon in the eyes*, på ein fjerde. Dagen var søndag 22. mars i år, tre dagar før folketingsvalet, og «Alliancen for et svinevalg» arrangerte demonstrasjon i København. *Er det tid for svinehandlung?* ropte leiaren for demonstrasjonen. *Jaaa!*, svara frammøtte demonstrantar i kor. Det som har skjedd i Danmark denne vinteren, er kanskje den sterkaste protesten mot fabrikklandbruk i vår verdsdel til no.

To svin per danske

La oss sjå på nokre tal, med *Danmarks Statistik* som hovudkjelde. No er innbyggjartalet i Danmark på rundt 6 millionar og svinetalet 12, altså to svin per innbyggjar.

Om talet på svin har krope lite grann nedover dei siste åra, går det same vegen og mykje raskare med talet på svinebønder. I 2007 var dette sistnemnde talet 7200. No er det litt over 2000. Dei blir altså færre og færre og større og større. Men som eg kjem til, er dei fleste i dansk svineproduksjon tilsette lønnsarbeidarar og ikkje sjølvstendige. Gjennomsnittstalet av slaktegris i buskapane i 2007 var 1900, medan det i 2022 var 5200. Og det stig år for år.

Tala i førre avsnitt gjeld slaktegris. Syselsette i avl av smågris er mellom 6000 og 7000. I dette har det dei siste tiåra kome noko nytt, for mykje av slaktinga skjer i andre land. I fjor vart nesten 17 millionar levande svin sende ut av landet.

Dyrevelferd, arbeidsplassar?

I årevis har forsvararane av dansk agroindustri hevda at dyrevelferda er betre der enn i mange land. Argumentet veiknar når ein ser på millionane levande dyr

som blir køyrde til Tyskland, Polen eller Slovakia for slakting, seier motstandarane av industridrifta. 2 av 5 grisar som blir slakta i Polen no, har Danmark som fødeland. Er dette akseptabel dyrevelferd, spør dei. Når talet på døde dyr før slakting i industrielt svinehald er over 25 prosent? Og når dyr blir stuva tett saman i stall og på dyrebilane?

Risikoen for tørste, overoppheiting, dehydrering og utmatting aukar med transportlengda og får i verste fall dødeleg utfall, seier direktør Britta Riis i *Dyrenes Beskyttelse* i ei pressemelding vedlagd grafar som viser at talet på grisar som har vorte køyrde i over 8 timar til slakting, har auka frå 2 millionar i 2007 til mellom 13 og 14 millionar no. – Medan nokre politikarar og industrien forsvarar altfor låge krav til dyrevelferda i Danmark med skremmekampanjar om at produksjonen vil flytte til dømes til Polen viss me gjer det betre for svina, så har industrien alt sytt for at det skjer i stor stil, seier ho.

Det med danske arbeidsplassar må sjåast på med atterhald. I 2022 tok forskarar i *Dansk statistik* for seg bruk av utanlandsk

arbeidskraft i dansk landbruk. Kvar tredje av dei tilsette i året 2020 kom frå anna land. Austeuropearar dominerte, folk frå Ukraina, Romania og Polen. Og høgast var talet i svineproduksjon, der over halvparten av arbeidarane hadde utanlandsk statsborgarskap. Av desse kom 26 % frå Ukraina og 17 % frå Romania.

Når stadig fleire importerte arbeidsfolk står for dyrestellet og stadig fleire svin blir køyrde til andre land for å bli slakta, står berre arealbruken og forureininga att, seier dei. Danmark er Europas mest oppdyrka land, der opphavleg natur er erstatta av menneskes monokultur, enger, åkrar, bygningar og vegar. 20 prosent av jordbruksarealet blir brukt til svinehald. Fjordane blir forureina. Husdyrmøkk, medisinstoffar og pestisidar siv ned i grunnen og øydelegg grunnvatnet mangstad, og utsleppa av klimagassar og nitrogen er store. Så det må finnast betre måtar å bruke landet vårt på enn å produsere svinekjøt til kinesiske innbyggjarar, seier *Alliancen* med stadig fleire danske innbyggjarar i ryggen. Og i dei agroindustri-dominerte landbruksorganisasjonane har dei ikkje motargument som når fram.

Alternativ finst

Det kan gjerast annleis, seier *Alliancen*. Minstekravet til golvareal for kvar danske gris no er 0,3 m² om han veg under 30 kilo og 0,55 m² om han veg mellom 50 og 85 kilo. Den danske dyrevernerorganisasjonen *Dyrenes Beskyttelse* har fått fagøkonomar til å rekne på kva det ville koste i alt om dette hadde auka med 50 %. (*KRAKA: Samfunnsøkonomi og dyrevelfærd, mars 2026*). Forskarane kom til at det ville gi eit årleg samfunnstap på 4,6 milliardar danske kroner. Ein promille av eit brutto nasjonalprodukt på rundt 5000 milliardar kroner.

Når dette blir skriva, har fire veker gått etter valet. Framleis er det uvisst kva for parti og politikarar som skal styre Danmark framover. Men ein ting synest sikkert: protestrørsla mot agroindustriell svineproduksjon er berre i startfasen.

Olav Randen

Foto frå pressemelding
frå Dyrenes
Beskyttelse, Danmark.

14. MINISTERMØTET I WTO

23–30. MARS 26, YAOUNDE I KAMERUN

BAKGRUNN

Samtidig med ministermøtet 14 i Verdens handelsorganisasjon WTO arrangerte La Via Campesina (LVC) et arbeidsseminar i Yaounde i Kamerun med hovedvekt på å konkretisere et alternativ til fri handel. Helt siden Berlin-murens fall i 1989 har man gjennom ulike organisasjoner arbeidet med en liberalisering av verdenshandelen, med spesialisering, økt produkti-

vitet og fri handel, gjennom GATT og deretter WTO, med flere hovedrunder. (Uruguay-runden, Doha-runden etc.)

La Via Campesina har hele tiden hevdet at fri handel ikke løser klodens mest sentrale utfordringer, som sult, fattigdom, naturødeleggelser og global oppvarming. Frihandel skader bønder og matproduksjonen, den er skadelig for produksjonen av sunn mat og skader natur og klima. På den bakgrunn lanserte LVC i 1996 matsuverenitet som et alternativt rammeverk. Målet er å demokratisere matproduksjonen og gi den et annet rammeverk enn mindre essensielle varer.

Om handel med mat har det hele tiden vært sterke konflikter i WTO, særlig mellom rike, mateksporterende land og utviklingsland. Av den grunn har det skjedd lite i regelverket innen WTO siden 90-tallet. Innen norsk landbrukspolitikk opererer vi fortsatt med gul, blå og grønn boks. Det er fastsatte tak hvor mye vi kan subsidiere innen gul og blå boks. Etter hvert som disse taka nås, må man vurdere å ta produkt ut av det norske målprissystemet.

Men verden har endret seg siden 1989. Vi var en generasjon som har vokst opp med ideen om at verden vil forbli et fredelig sted å bo, uten krig og konflikt, og hvor vi kan basere våre basisvarer på fri handel og import. Slik er det ikke lenger. Aldri før i vår tid har krigen kommet så nær oss i Europa og den vestlige verden som i de siste ti åra. Det er historieløst å tro at ikke krig og konflikt kan ramme oss, og også moderne land har behov for å utvikle beredskap på alle plan. Ikke minst ser vi nye utfordringer knyttet til klimaendringer og

naturkatastrofer. Dette er selvsagt ekstra krevende siden beredskapstanken så til de grader er marginalisert.

2026 er valgt til året for beredskap. Matproduksjon og matsikkerhet er av de mest sentrale områdene for beredskap. Men det er ikke nok å fokusere på selve produksjonen av mat. Man må ha tilstrekkelig med innsatsfaktorer som såvarer, gjødsel, energi og maskiner, og ikke minst fasiliteter og kunnskap om hvordan forvandle råvarer med kort holdbarhet til matvarer som er trygge for forbrukeren, og like ens hvordan få maten frem til både forsvar og folket.

ARBEIDET MED MATSUVERENITET

Matsuverenitet bygger på ideen om at menneskerettigheter og retten til mat kommer før retten til handel. LVC avviser derfor WTO og deltar ikke i slike forhandlinger. Vi avviser både multilaterale og bilaterale frihandelsavtaler med mat som deregulerer markedene. Matsuverenitet som rammeverk er basert på menneskerettighetene, bærekraftsmåla og bonders rettigheter (UNDROP), alt regelverk som FN har vedtatt.

Første dag i seminaret i Kamerun gikk ut på å bli kjent med hverandre og ha en gjennomgang av historien bak WTO og ideen om frihandel. Det var til sammen ca. 30 land med bortimot 50 deltakere som deltok i LVC sitt seminar.

Dag to ble brukt til å gå gjennom forslaget til regelverk innenfor begrepet matsuverenitet. Regelverket er fortsatt under arbeid, men skal snart ut i alle organisasjoner innenfor LVC.

Dag tre ble brukt til møte med afrikanske bondeorganisasjoner med tanke på videre samarbeid.

Dag fire ble brukt til en ekskursjon med gårdsbesøk og besøk i en økopark.

Dag fem ble brukt til å gå gjennom forslaget om matsuverenitet med samarbeidende organisasjoner. Jeg hadde invitert både den norske delegasjonen, bondelaget og andre norske organisasjoner, men dessverre var de fleste allere-

de dratt hjem.

14. MINISTERMØTE

Fra det offisielle WTO-møtet har det kommet referater som synliggjør at ingenting nytt ble oppnådd. Det samme har stort sett vært resultatet i tilsvarende møter fra Seattle i Canada i 1999, Cancun i Mexico i 2003 og Buenos Aires i 2017. Avstanden mellom de rikeste landa med interesse for agroindustri og eksport står steilt imot mange utviklingsland som ønsker å beskytte sitt eget landbruk. I denne gruppen står også en del av de rike landa, som f.eks. Norge, Japan og Sør-Korea.

Under møtet i Yaounde tilspisset konflikten seg ved at USA i alle saker var klar på at de ville avvise alle regler som IKKE gavnet USA. WTO foretar sine beslutninger med konsensus, slik at om ét medlemsland er imot, må forslag forkastes.

Det eneste man ble enige om, var at WTO har store utfordringer og at en reform er nødvendig. Det skal utarbeides en rapport i april 2026, som skal behandles i rådet i juli 2026, desember 2026, juli 2027 og desember 2027.

Fra sivilsamfunnet ble det reist kritikk mot utenriksminister Espen Barth Eide, som var møteleder og ikke evnet å se at det er en feil reform av verdenshandelen det jobbes med, bl.a. forsøk på å gjøre beslutningsprosessen mindre demokratisk og balanserte og svekke det multilaterale systemet og heller tilpasse seg stormaktsinteresser.

Yaounde 30. april 2026
Stein Brubæk, Internasjonalt utval NBS
og La Via Campesina

ECVC BER OM AKUTT MARKEDSTILTAK FOR MELK

ECVC mars 2026

Flere europeiske land står overfor en alvorlig risiko drevet av overproduksjon og intensivt landbruk. Melkeprisene i mange land har falt til under produksjonskostnadene, noe som setter bøndene under økende press. ECVC har sendt et brev til Europakommisjonen og Rådets presidentskap, der de ber om frivillig produksjonsreduksjon og sterkere verktøy for markedsregulering. Under AGRIFISH-rådsmøtet 30. mars uttrykte flere land (Italia, Belgia, Slovakia, Bulgaria, Ungarn, Litauen og Slovenia), støtte til slike tiltak.

ECVC vil fortsette å jobbe med dette spørsmålet og vil delta på et offentlig arrangement om melkekrisen den 22. april, arrangert av parlamentsmedlem i EU André Rodrigues.

HANDELSAVTALE MELLOM EU OG AUSTRALIA HANDELSAVTALE: EN TRUSSEL MOT MATSUVERENITET

ECVC, mars 2026

ECVC advarer om at den foreslåtte handelsavtalen mellom EU og Australia kan undergrave europeisk matsuverenitet ved å utsette sensitive landbrukssektorer for økt konkurranse, samtidig som forhandlingene forblir uoversiktlige. Til tross for økende kriser som påvirker bøndene, fortsetter Europakommisjonen å bruke landbruk som forhandlingskort i handelsavtaler, og ignorerer krav om reformer ut fra den strategiske dialogen som ble startet i 2024. ECVC oppfordrer til et grunnleggende skifte i EUs handelspolitikk for å prioritere bønders levebrød og matsikkerhet.

FAO OM ØKENDE MATPRISER PÅ GRUNN AV KONFLIKTEN I MIDTØSTEN

Fra FAO nyhetsmeldinger Roma
03/04/2026

FAO melder at eskaleringen av konflikten i Midtøsten førte til at verdens matpriser økte i mars. FAO sin matprisindeks, som følger månedlige endringer i de internasjonale prisene for en kurv med globalt omsatte matvarer, lå på 128,5 poeng i mars, opp 2,4 prosent fra februar og 1 prosent over nivået for ett år siden.

«Prisøkningene siden konflikten startet har vært moderate, drevet hovedsakelig av høyere oljepriser og dem-

pet av rikelige globale kornforsyninger», sa FAOs sjefsøkonom Máximo Torero i videointervju, og fortsatte: «Hvis konflikten varer mer enn 40 dager med høye innsatskostnader og nåværende lave marginer, må bøndene velge: dyrke det samme med færre innsatsfaktorer, plante mindre, eller bytte til mindre intensive gjødselkrevende avlinger. Disse valgene vil påvirke fremtidige avlinger og forme vår matforsyning og råvarepriser for resten av dette året og hele neste år.»

KRIGEN I IRAN OG DENS PÅVIRKNING PÅ MATTILGANGEN

ECVC mars 2026

Europeisk koordinering av Via Campesina (ECVC) fordømmer den eskalerede krigen i Iran og uttrykker bekymring for påvirkningen den har på bønder, lokalsamfunn på landsbygda og menneskeretten til mat. Krigen er en risiko for en allerede skjør global situasjon, preget av langvarige konflikter i Ukraina, Palestina, Den demokratiske republikken Kongo, Myanmar, Georgia, Jemen, Sudan og flere land.

Disse krigene er ifølge ECVC, sammenkoblet gjennom et globalt system drevet av konkurranse om ressurser, geopolitisk dominans og økonomiske interesser som prioriterer profitt fremfor liv. ECVC tydeliggjør det med følgende utsagn: «Vi fordømmer dobbeltstandardene som mange land konsekvent har brukt, ved å fordømme enkelte aggresjoner mens de støtter andre.» Dette er brudd med folkeretten og svekker også troverdigheten til europeisk diplomati.

Krig ødelegger grunnlaget for jordbruket, gjør åkerland om til slagmarker, tvinger bønder på flukt, ødelegger infrastruktur på landsbygda og legger til rette for spekulasjon med naturressurser. Konflikter er den viktigste årsaken til sult. I krigsområder blir matsystemer ofte målrettet rammet. Redusert produksjon svekker matforsyningen, og økende priser og produksjonskostnader for drivstoff og gjødsel øker den økonomiske byrden for bønder som allerede sliter med å overleve.

Krigen i Iran forsterker usikkerheten for bønder over hele Europa. Krig synliggjør sårbarheten i et system som er avhengig av lange forsyningskjeder, importerte innsatsvarer og spekulative markeder. ECVC sier at situasjonen presser på å reinvestere i relokaliseringen av matsystemer og styrke bøndenes autonomi, og de kritiserer sterkt at EU går i motsatt retning ved å kutte

budsjettet i landbrukspolitikken (CAP) samtidig som de fremmer frihandelsavtaler. Dette holder prisene kunstig lave, men er til skade for bønder.

ECVC oppfordringer er:

- Fordøm på det sterkeste alle kriger og aggresjonshandlinger, inkludert eskaleringen i Iran, krigen i Ukraina og folkemordet i Palestina.
- Fordøm brudd på internasjonal lov og forbrytelser mot menneskeheten, uansett hvor de skjer.
- Prioriter diplomatiske løsninger og multilateralt samarbeid fremfor militarisering og militært forbruk.
- Ikke gjenvælg politikere som gir næring til konflikt, inkludert våpenekspert og utnyttelse av ressurser.
- Reguler og forebygg spekulasjon på mat og innsatsfaktorer i landbruk.
- Støtt lokale matsystemer og agroøkologiske overganger som søyler for motstandskraft og fred.
- EU bør stoppe integreringen av landbruk i frihandelsforhandlinger og i stedet slutte seg til oppfordringen fra *La Via Campesina International* om en ny handelsramme for mat basert på prinsippet om matsuverenitet. Vi oppfordrer videre til å styrke internasjonale juridiske mekanismer for å holde aggressorer ansvarlige og for å beskytte sivilbefolkninger, inkludert landsbygdsamfunn.

ECVC oppfordrer også bønder, landarbeidere, og borgere over hele Europa til å mobilisere mot krig og militarisering, mot ødeleggelsen av levebrød og lokalsamfunn, mot kommersialisering og spekulasjon med mat og for matsuverenitet, rettferdighet og fred.

INTERNASJONALT UTVAL NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG 2026

Leiar Stein Brubæk, e-post
stein359@gmail.com

Heidi Hogset e-post Heidi.Hogset@hiMolde.no

Audun Emil Tvedten, e-post audun.e.tvedten@gmail.com

Ingvild Asphol, e-post iasphol@protonmail.com

Ilona Drivdal, e-post ilonadrivdal@yahoo.no